

ÇOCUĞUN KORUNMASI VE POLİS (*)

Prof. Dr. Ali Naim İNAN

Birçok bilim dalında olduğu gibi çocuğun başlı başına hukukun inceleme konusu olması, daha doğru deyimle “*çocuk hakları ve ilgili kurumlar*”ı ile “*çocuk hukuku*”nun ileri sürülmesi batı uygarlıklarının hukuk sistemlerinde de geçmişte eski olmayan bir husustur. Bununla beraber, dünyanın milyon yıllara varan geçmişinin her devrinde “*çocuk*” özel bir ilgiye erişmiş nadir yaratıklardandır. Binaenaleyh, çocuk hukukunun tarihini çocuğun ve çocuk haklarının korunması fikrinin ortaya atılması ile başlatmak yerinde olur. Bu nedenledir ki, çocuk ve çocuk haklarının korunması sorunlarını kültürün ve hukukun gelişme evriminin aşamalarında aramak gerekir.

Tarihin seyri içinde çocuklara karşı özenin ve çocukların korunmasının kapsamı ve biçimi çok değişik bir görünüm sergilemektedir. Bu değişiklikler toplumun ekonomik, sosyal, kültürel gelişimine, örgütlenmesine ve toplum içinde ki egemenlik koşullarına daima bağlı olmuştur. Bu sebeptendir ki, toplumun amaç ve ereği üzerindeki tartışmaların ekonomik, sosyal, kültürel anlayışlara ve teknik gelişmelere bağlı sonuçlarına uygun olarak çocukların korunmasının ereği, koşullarıyla ölçüsü ve biçimi için ileri sürülen fikirler ve gerekçeleri artsız aralıksız değişmektedir. O halde toplumda çocukları koruma zorunluğu, zamana, yere ve o toplum düzenindeki fikirsiz çatışmalarla, ruhsal değişikliklere sıkı sıkıya bağlı bir sorun olarak bulunduğundan, açıkca ifade etmek gerekirse her toplum kendisine özgü çocukların korunmasını zorunlu kılan bir anlayışı vardır.

Çocukların korunmasının hukuksal bir kurum olarak incelemeğe başladığı devir yeniçağdır. Yardımlaşma ve dayanışma bütün belli başlı dinlerin özü olduğu için batıda hıristiyanlığın kabulünden hemen sonra çocuklara özen gösterilmeye ve çocuklar özel olarak korunmaya başlanmıştır. Fakat, bütün bu çabalar tamamen dinî bir mahiyet göstermekten ileri varamamıştır.

(*) 5.10.1981 tarihinde Polis Enstitüsü Yüksek Kısmında, ders yılının açılışı nedeniyle verilen ders.

Memleketimiz'de, diğer islâm devletlerinde olduğu gibi, uzun yıllar sosyal yardım ve bunun içinde çocuğun korunması, islâm inancının sosyal adalet fikrine dayanan dinî kurumlar tarafından yerine getirilmiştir. Osmanlı devletinde bu sosyal kurumlar, yoksullara, kimsesiz dul ve yetimlere, muhtaç ve sakat kişilere yaşamının çeşitli evrelerinde yardım ve hizmette bulunmak üzere kurulan “*vakıflar*” tarafından meydana getirilmiştir.

Gerek dünya toplumunun, gerek Türk toplumunun uygarlıklarının gelişimi, ekonomik, siyasal ve sosyal görüşlerdeki akıl almaz değişiklikler tamamen dinî nitelik gösteren bu kurumlara gerekli ilginin gösterilmemesi, onların güçsüzlüğe uğramasına sebep olmuş ve onların yerine, çağın hukuk, ekonomik, siyasal devlet, anlayışına ve gelişimine uygun kurumları gerçekleştirmek, devletin ve yerel idarelerin ödevleri arasında düşünülmeğe başlamıştır.

Modern hukuk sistemlerinde çocukların korunması iki ana ilkeye dayanmaktadır :

Birinci ilke : Çocuğun bir kişiliği vardır ilkesidir. Bu ilke gereği çocukta insan olarak sevgiye ve şevkate lâyık olmalıdır. O halde, çocukta bir kişi olarak korunmalıdır.

İkinci ilke : Birlik ilkesidir. Çocukta toplumun, milletin, devletin bir parçasını oluşturur. İşte bu iki ilkenin ileri sürülmesi, modern hukuk sistemlerinde çocuğun korunmasını “*kamu yararına koruma*” biçiminde geliştirmiştir. Bu nedenle, artık çocuk kamu yararına korunacaktır ve bu ise çıkarılacak kanunlarla temin edilecektir. Çocukların kamu yararına korunması fikri benimsenirken, bazı, örneğin; Alman, Avusturya, ve Fransız devletlerinin kanun koyucuları ana kanunlarda çocuk ve çocuk haklarının korunmasına bir iki madde içinde hükümler koymakla yetinmişler, ayrıntıları özel kanunlarda düzenleme sistemini yeğ tutmuşlardır. Buna mukabil diğer bazı, örneğin, İtalyan, İsviçre ve Türk kanun koyucuları ana kanunlarında, özellikle medeni kanunlarında çocuk ve çocuk haklarının korunmasına ilişkin ana ilkeleri ayrıntılı denecek biçimde düzenlemişler ve bunları tamamlayıcı mahiyette bazı kanunlar da çıkarmışlardır.

Türk hukuk sisteminde ve bilhassa bu sistem içinde çocuğun polis tarafından korunması sorunlarını incelemeden evvel bazı ön sorulara cevap arayıp, bilgiler edinmek yerinde olacaktır.

İlk soru, adına “*çocuk*” dediğimiz varlık kimdir? Nasıl tanımlanır? İkinci soru “*çocuğu kim koruyacaktır ve bu koruma içinde polise düşen görevler nelerdir?*” şeklinde kendisini göstermektedir.

Sözlük anlamında insan yavrusunu ifade eden “*çocuk*” kelimesinin hukuk bakımından ne olduğunu anlayabilmek, tesbit edebilmek, hangi anda nitibaren hangi yaşa kadar, *çocuk* korunmalıdır? veya doğru ifadeyle hangi andan itibaren hangi yaşa kadar *çocuk* korunmaya muhtaçtır? sorusunun cevaplandırılmasıyla mümkün olur.

Çocuğun yaşamının ilk anından itibaren esaslı şekilde korunmaya ve yardıma muhtaç olduğu her türlü kuşku ve tartışmadan uzaktır. Fakat, bu koruma ve yardım, başka deyişle küçüklük devresi hangi an’a, *çocuğun* kaç yaşına kadar devam edecektir? Bu soruya kesin ve yeterli bir cevap bulmak kolay olmamaktadır. Zira her *çocukta* zorunlu olan bu korumanın devam edeceği süre, yaşına, onun genel biyolojik gelişmesinin hızına sıkı sıkıya bağlı bulunmaktadır. Her *çocukta* değişik olan bu biyolojik gelişmeyi açık ve oldukça kabulü kolaylık gösteren bir dış belirtiyeye, bedenî olgunluğa bağlamak mümkündür.

Roma ve İslâm hukuku gibi eski hukuk sistemleri bedensel olgunluğun cinsel olgunluğa erişmekle tamam olduğunu kabul ederlerken, modern hukuk sistemleri, ancak fikirsel olgunluğa erişmiş *çocukların* küçüklük devresinden, başka bir deyişle korunmağa ve yardıma muhtaç olma devresinden kurtulmuş olduklarını yani reşit (ergin) olduklarını kabul etmektedir. Rüş (erginlik) için bir yaş haddi tesbit etmek kanun koyucunun yetkilerindedir. O halde kanun koyucu, *çocuğun* hangi andan itibaren ve özellikle hangi an’a kadar korunmağa ve yardıma muhtaç olduğuna değişik ve bilhassa iklim koşullarına göre tesbit edecektir.

Türk hukuk sisteminde küçüklüğün başlangıcı kişiliğin (kanunun deyişi ile şahsiyetin) kazanılmasına bağlanmıştır.

Kişiliğin başlangıcı hususunu düzenleyen Medenî Kanunumuzun 27. maddesi I. fıkrasının birinci cümlesinde şu hüküm bulunmaktadır :

“*Şahsiyet çocuğun sağ olarak tamamıyla doğduğu anda başlar*”. Görüldüğü gibi Medenî Kanunumuz bu kuralı ile küçüklüğün başlangıcını, kanunî deyişi ile şahsiyetin (kişiliğin) başlangıcını iki koşulun gerçekleşmesine bağlamış bulunmaktadır.

Birinci koşul, doğal olan bir olayın yani doğum dediğimiz olayın gerçekleşmesine bağlanmıştır. Kısaca tam doğumdan, *çocuğun* ana rah-

minden tamamiyle ayrılması, bağımsız bir varlık halini alması anlaşıl-
maktadır. Doğumun hangi anda ve tam olarak gerçekleştiğini tesbit,
biraz evvel işaret ettiğim gibi, doğal bir olay olması nedeniyle hukuk
biliminden ziyade tıp bilimine ait bir iştir. Bu bakımdan doğumun tam
olup olmadığı hakkında bir anlaşmazlık bahse konu olduğunda tesbit
için bilirkişiye müracaat edilir.

Küçüklüğün, kanunî deyimiyile şahsiyetin (kişiliğin) başlangıcı için
Medenî Kanunumuzun aradığı ikinci koşul sağ doğmaktır.

Çocuğun sağ doğması, çocuğun doğduğunda bir an için yaşamış ol-
masını ifade eder. O halde şahsiyet (kişilik) küçüklük, başka deyişle
çocuğun korunmaya ve yardıma muhtaç olduğu devrenin başlangıcı,
ana vücudundan ayrıldıktan sonra bir an yaşamış olmasına bağlıdır.

Hemen ifade edilmesi gereken bir hususta, hukuk sistemimizde ge-
rek hayatiyeti bakımından gerek bazı hakları bakımından henüz tam
ve sağ olarak doğmamış ve adına "*cenin*" dediğimiz ana rahminde bu-
lunan uzvî varlığın, çocuk nüvesinde ileride sağ doğmak şartıyla bazı
haklardan yararlanabileceği, dolayısıyla uzvi varlık olarak ve hakları
bakımından hukuk sistemimizce korunduğudur.

Hukuk sistemimiz küçüklüğün sonunu, Medenî Kanunumuzun 11.
maddesinde "*rüşî*" (erginlik) ve 12. maddesinde "*kazai rüşî*" kenar
başlığı altında hükme bağlamış bulunmaktadır.

Medeni Kanunumuzun 11. maddesinin I. fıkrası hükmü aynen şöyle-
dir : "*Rüşî onsekiz yaşın ikmalî ile başlar*", aynı maddenin II. fıkrası
da "*evlenme kişiyi reşit kılar*" hükmünü koymaktadır. Binaenaleyh bu
iki hükme göre, küçüklük kişinin 18 yaşını tamamlaması ile veya bu
yaşa gelmeden kanunun öngördüğü yaş ve diğer koşullar gerçekleşmiş
ve evlenmişse çocuk yine reşit (ergin) sayılacak, inceleme konumuz ba-
kımından çocukluk, küçüklük son bulacak, başka bir deyişle kişi çocuk
olarak yardım edilmeden, korunmadan çıkarılacaktır. Kanun koyucu
henüz 18 yaşına doldurmadığı gibi, evlenmemiş olan bazı çocukların,
küçüklerin de reşit sayılmasına imkan tanımıştır ki Medenî Kanunu-
muzun 12. maddesine göre onbeş yaşını ikmal eden küçük, diğer bazı
koşulların da gerçekleşmesi halinde hakim tarafından "reşit (ergin)"
sayılabilir ve bu "kazai rüşî" yoluyla da çocukluk, küçüklük aşaması
sona ermiş bulunabilir. Hangi yani ister onsekiz yaşını doldurarak nor-
mal, ister onsekiz yaşını doldurmadan evlenmek, ister onbeş yaşını
doldurduktan sonra kazai yoldan olsun, reşit (ergin) olan çocuk, artık
çocukluk, küçüklük devresini tamamlamıştır.

Bütün bu kısa açıklamamızdan sonra sonuca vararak inceleme konumuz bakımından çocuğu *“tam ve sağ doğduğu andan itibaren reşit (ergin) olduğu an’a kadar ki devrede bulunan (insan yavrusudur) gerçek kişidir”* biçiminde tanımlayabiliriz.

Çocuğun görülüp, gözetilmesi, yetiştirilmesi eğitim ve öğretimi ve toplum yaşamına hazırlanması, en basit biçimi ile çocuk yararlarının ve haklarının özellikle, gelecekteki yarar ve haklarının korunmasını kapsar. Çocuğun görülüp, gözetilmesi, yetiştirilmesi, eğitim, öğretimi ile toplum yaşamına hazırlanmanın niteliğini, kapsamını ve içeriğini çok çeşitli ve değişik faktörler etkilediği için bu hak başka bir deyişle çocuğun korunması kime? ailesine mi? devlete mi? yoksa dinî veya sosyal bir kuruluşu ait olacaktır sorusu bizi, çocuk haklarının koruyucu olarak üç ayrı kurumla karşı karşıya bırakır. Bu üç kurum; *“aile”*, *“devlet”* ve *“diğer kurumlar”*dır. Ancak hemen ilâve edilmesi gereken husus, çağımızda çocuğun gelecek için eğitilmesi, öğretilmesi ve toplum yaşamına hazırlanmasında aile, devlet ve diğer kurumların herhangi birinin diğerinden tamamen bağımsız bir nitelik göstermediğini, bilâkis her toplumun özelliklerine göre az veya çok hepsinin birbiriyle yakından ilgili ve ilişkili oldukları hususudur. Bu nedenledir ki, diğer hukuk sistemlerinde olduğu gibi, bugün hukuk sistemimizde de, ana-babasının, başka bir deyişle ailenin yardım ve korunmasından yoksun olan onun tarafından maddi ve manevi yoksulluğa terkedilmiş veyahut evlilik dışında doğan çocukların bu durumlarından vakit geçirilmeden kurtarılmaları, onların beden, ruh, fikir ve ahlak yönünden korunmasını, gelişmesi ile eğitim ve öğretimini sağlayacak her türlü önlemleri almak ve gerekli örgütü kurmak modern Türk devletinin ödevleri arasına alınmıştır. Bunun içindir ki, 1961 Anayasamız 35. maddesinin II. fıkrasında *“devlet ve diğer kamu tüzel kişileri, çocuğun korunması için gerekli tedbirleri alır ve teşkilâtı kurar”* ana ilkesini getirmiştir.

Türk kanun koyucusu, Anayasamızın çocuğa ilişkin bu ve diğer ana ilkelerine uygun olarak çocuğu ve çocuk haklarını koruyucu yasal önlemleri almak çabasını göstermiş ve göstermektedir. Bugün hukuk sistemimizde çocuğun ve çocuk haklarının korunmasına ilişkin hükümler çok değişik 30 civarındaki kanun, tüzük ve yönetmeliklerde bulunmaktadır. İşte biz bu kurallar içinde polis’e ilişkin olanlarına kısaca işaret etmekle yetineceğiz.

4.VIII.1934 tarihli ve 2559 No.lu “Polis Vazife ve Selâhiyet Kanunu” ile bu kanunun 26. maddesine göre çıkarılan 7.IV.1938 tarihli ve 8002

No.lu aynı başlığı taşıyan nizammede (tüzükte) çocukların korunmasına ilişkin olup polise verilmiş görevler bulunmaktadır.

1. Polis vazife ve selahiyet kanununun 1. maddesine göre, polise, yardıma muhtaç çocuklara yardım görevi verilmiş bulunmaktadır. Bu hükme dayanılarak Ankara, İstanbul, İzmir gibi büyük şehirlerimizde İl Emniyet Müdürlüklerine bağlı "çocuk büroları" kurulmuştur. Aynı tür işleri, Emniyet Genel Müdürlüğü V. Asayiş Şb.si merkez örgütü olarak yürütmektedir.

2. Polis vazife ve selahiyet kanununun yine 1. maddesi ve tüzüğün 2. maddesinin B bendinin ikinci fıkrasına göre, polis, çocuk doğurmak gibi ivedi haller sebebiyle vukubulacak talepleri ve zaruretleri nazara alarak en yakın yerde bulunan doktor, ebe (kabile) ve diğer lüzum görülen vasıtaları tedarik ve temin etmekle görevlendirilmiştir.

3. Tüzüğün 2. maddenin Ç, C ve D bendlerine göre, polis, sokaklarda dolaşan ve oturduğu yeri haber vermekten aciz bulunan çocukları, kanunî mümessillerini araştırarak, kendilerine tevdi eder. Tesellümden çekinenler hakkında zabıt tutulur ve kovuşturma yapılır.

Kanunî mümessilleri bulunmayan çocuklar, kanunî mümessilleri bulununcaya kadar, kanunî mümessilleri bulunupta tesellümden geçinen ve şurada burada serseri gibi dolaşan ve kimsesiz oldukları anlaşılan çocukları polis, örgütü olan yerlerde, sosyal yardım kurumlarına veya yerel belediyelere tevdi eder. Zaten bu tür çocukların Medeni Kanunumuz 317 maddesine göre belediyelerce yedirilip içirileceği ayrıca hükme bağlanmış bulunmaktadır.

4. Polis vazife ve selahiyet kanununun 11. maddesine göre, kadın ve genç erkeklere söz atanları, sarkıntılık edenleri ve genç kimseleri her türlü ahlaksızlığa yöneltenleri menetme görevi de polise verilmiş olup, polis bu suçlular hakkında düzenlenecek belgeleri yirmidört saat içinde adliyeye intikal ettirmekle de mükellef tutulmuştur.

5. Yirmi yaşından küçük yaştaki kadın ve erkeklerin gazino, bar, kafeşantan (müzikli kahve) ve buna benzer içki kullanılan yerlerle banyo, hamam ve plajlarda çalıştırılmaları polis vazife ve selahiyet kanunu 12. maddesinin II. fıkrasıyla yasakladığına göre, bu durumlara ilişkin önlemleri almak ve suçlular hakkında kovuşturma yapmak polisin görevleri arasında bulunmaktadır. Ancak, İçişleri Bakanlığı 1961 yılında polis örgütüne yaptığı bir genelge (tamim) ile "artist namı ile maruf kimseler yirmi yaşından küçük dahi olsalar müşterilerin arasında

oturmamak, konsimasyon yapmamak şartıyla içkili gazinolarda çalışmalarına" izin vermiştir.

6. Onsekiz yaşından aşağı küçüklerin bar, kafesantan (müzikli kahve) ve meyhanelere yanlarında veli ve vasileri olsa bile girmelerini polisin menedeğini polis vazife ve selahiyet kanununun 12. maddesinin III. fıkrasında hükme bağlamış, tüzük de, bu yasağa aykırı hareket edenler hakkında polisin, kanun ve usulü dairesinde verdiği emre uymamaktan dolayı yasal kovuşturma yapılmasını emretmiştir. Umumi Hıfzıssıhha Kanununun 166. maddesi de aynı nitelikte bir hükmü içermekte olup, polis vazife ve selahiyet kanununun kullandığı veli ve vasi deyimini ana - baba ve onlar gibi gözetmek, barındırmak, yedirip, içirmek veya bir sanat veya mesleği öğretmek için çocuğu yanında bulunduranlar biçiminde ve çok yerinde olarak geniş anlamli olarak kabul etmektedir. Ancak, Umumi Hıfzıssıhha Kanunu yaş haddini 12 kabul ederken, Polis Vazife ve Selahiyet Kanunu 18 kabul etmektedir ki, daha yeni tarihli kanun olması nedeniyle, Polis Vazife ve Selahiyet Kanununun hükmünün uygulanması gerekir.

7. 31 Ocak 1973 tarih ve 7/5786 sayılı kararname ile adı "Genel kadınlar ve genelevlerin tabi olacakları hükümler ve fuhuş yüzünden bulaşan zührevi hastalıklarla mücadele tüzüğü" olarak değiştiren 30.3.1961 tarihli ve 5/984 sayılı tüzüğün 24. maddesi "korunacak küçükler" kenar başlığı altında "fuhuşa sürüklenen veya bu tehlikeye maruz bırakılan 18 yaşından küçük kimseler hakkında 6972 sayılı korunmaya muhtaç çocuklar hakkında kanun hükümlerine göre gereken tedbirler alınır." hükmünü getirmiştir. Korunmaya Muhtaç Çocuklar Hakkında Kanununun 2. maddesinde, korunmaya muhtaç bir çocuğun bulunduğunu öğrenen zabıta memurları, durumu derhal en büyük mülki amirine bildirmekle yükümlü tutulmuşlardır. O halde polis fuhuşa sürüklenen veya bu tehlikeye maruz bir çocuk gördüğü hallerde bunu gerekli tedbirlerin ve hakkında korunma kararı alınması için en büyük mülkiye amirine bildirecektir.

8. Kısaca adına fuhuşla ve fuhuş yüzünden bulaşan zührevi hastalıklarla mücadele tüzüğü dediğimiz tüzüğün 1. maddesine göre kurulan mücadele komisyonların icra kısmının mahallin en yüksek polis amirinin gözetim ve sorumluluğunda yeteri kadar ahlak zabıtası memuru ve sivil polislerce yürütülmesi de polise verildiğine göre bu hususların gerektirdiği önlemleri almakla yine polis görevlendirilmiş bulunmaktadır.

9. Yine aynı tüzüğün 77. maddesi fuhuş yerlerine yaşı 18'den aşağı görünenlerle resmi elbiselerini taşıyan okul öğrencilerinin kabulünü yasakladığına göre, bu kişilerin polis oraya girmelerini menedeceği gibi, bu gibi kişileri kabul edenleri tesbit ve haklarında düzenlediği tutanakları adliyeye intikal ettirmekle görevlendirilmiş bulunmaktadır.

10. Umumi Hıfzıssıhha Kanununun 16. maddesinde 18 yaşından aşağı gençlere her nevi ispirtolu içki verilmesi ve satılması yasaklanmıştır. O halde polis gençlere ispirtolu içki satılmasını önleyici önlemleri almakla yükümlüdür.

II. Umumi Hıfzıssıhha K. 167. maddesi altı yaşından yukarı çocukların gündüz eğitici ve özel nitelikte olan sinema veya tiyatrolara getirilmesi müstesna oniki yaşından aşağı çocukların sinema ve tiyatro ve dans salonu ve bar gibi mahallere getirilmesi ve kabul edilmesi yasaklandığına göre gerekli önlemleri almak ve aykırı hareket edenler hakkında kovuşturma yapmak üzere tutanak düzenlemek polisin görevleri arasındadır.

Sevgili Öğrenciler,

Bugün 5 Ekim 1981 Pazartesi "Dünya Çocuk Günü" ve bütün dünya çocukları bu bayramlarını Belgrat'ta yapılacak bir törenle kutlayacaklar. Bu mutlu günde, yarın polis amirliği görevlerini üzerine alacak olan sizlere sesleniyorum :

Çocukları seviniz, onlara şevkat gösteriniz ve onları Türk toplumunun bütünü içinde kişiliği olan bir yaratık olduğu ilkesinden ayrılmadan her türlü kötülüklerden koruyunuz. Ancak unutmayınız ki, bu alandaki çabalarınız onların haklarına saygılı olduğunuz nisbette başarılı sonuçlara ulaşacaktır.